

ПРОБЛЕМА СМЕРТНОЇ КАРИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

На сьогоднішній день можна спостерігати тенденцію до відміни смертної кари. Так, станом на 2017 р., за офіційними даними ООН, більш, ніж 160 держав з 193 держав-членів ООН або вже відмінили смертну кару, або не застосовували її взагалі [2]. Все більше держав зі всіх регіонів світу вже визнали, що смертна кара підриває людську гідність, а її відміна сприяє прогресивному розвитку прав людини.

За даними Міжнародної Амністії, у 2017 р. у світі було виконано принаймні 993 смертних вироки. Це на 4% менше, ніж у 2016 р. (1032 вироки) та на 39% менше, ніж у 2015 р. (1634 вироки). 2015 рік став «найкривавішим» з 1989 р. Більшість страт у 2017 р. було виконано у Китаї, Ірані, Саудівській Аравії, та Пакистані. Саме Китай вважається неформальним «лідером» серед держав, що стратили злочинців за 2017 р., але на жаль немає можливості отримати повні дані через те, що така інформація у зазначеній держав належить до «державної таємниці» [2]. У Китаї до сих пір 46 правопорушень караються смертним вироком, в тому числі, ненасильницького характеру, які, в свою чергу, не відповідають критерію «найбільш тяжкі злочини», наприклад, за злочини, пов'язані з наркотиками та ін. Влада Китаю також застосовує смертну кару в якості засобу донесення її політичної волі. Так, уряд «запустив» у соціальних мережах кампанію, що привернула увагу до застосування смертної кари у випадках, коли люди вбивали співробітників лікарень [6].

З приводу випадків такої «таємничості» помічник Генерального Секретаря ООН з прав людини Ендрю Гілмур (Andrew Gilmour) у листопаді 2017 р. заявляв, що у сфері, яка стосується виконання страт «існує забагато таємниць». Він наголошував на тому, що «хоча багато країн світу відмовляються від практики смертної кари в якості кримінального покарання, ті, що все ж таки її застосовують, «відчувають», що їм є що приховувати». А Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш (António Guterres) назвав смертну кару «варварською практикою», що не має

¹ К.ю.н., асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

місце у XXI столітті [5]. З огляду на вищезазначене, актуальність обраної тематики не викликає сумнівів.

Застосування смертної кари підриває людську гідність. Слід наголосити на тому, що міжнародно-правовий мораторій на смертну кару сприяє повній реалізації та прогресивному розвитку прав людини в цілому. Об'єктивно можна сказати, що в більшості сама по собі смертна кара не виконує превентивної чи профілактичної функції у сфері боротьби зі злочинністю [12].

Слід наголосити, що засоби реалізації смертної кари є різноманітними. У ряді сучасних держав в якості форми реалізації смертної кари застосовують повішання, смертельну ін'єкцію, електричний стілець, відсікання голови та побиття камінням. Не можна погодитися з авторами, що наголошують на тому, що у порівнянні з історичними різновидами смертної кари (четвертування, колесування, зварювання у кип'ятку, розп'яття, спалення, поховання заживо, замурування, кидання до хижаків, розрізання на маленькі шматки, насадження на кіл та ін.) сучасні смертні кари є більш «гуманними». Так, на думку Х. В. Дядюн, «сучасні форми є верхом гуманізму» [9]. Такий підхід в принципі «підриває» міжнародно-правовий захист прав людини в цілому.

Слід наголосити на тому, що на початку 60-х років було розпочато «рух за відміну» смертної кари на міжнародно-правовому рівні під час розробки Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. З тих пір міжнародне право розвивалося в напрямку в цілому заборони смертної кари, а її застосування воно обмежило категорією «найтяжчих злочинів». Так, у ряді міжнародно-правових актів з прав людини, як універсальних, так і регіональних, регламентовано заборону смертної кари, або її обмеження; або зазначено, що міжнародне співтовариство заохочує її скасування. Так, наприклад, відповідно до ст. 1–2 Другого факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, спрямованого на відміну смертної кари 1989 р. (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 44/128), «жодна особа, що знаходиться під юрисдикцією держави-учасниці Протоколу, не піддається смертній карі...кожна держава-учасниця вживає всіх необхідних заходів задля відміни смертної кари в рамках своєї юрисдикції» [8]. Станом на 2017 р. зазначений Протокол уже ратифікувала 81 держава. Конвенція про права дитини 1989 р. передбачає, що «держави-учасниці повинні забезпечувати, щоб смертна кара, не призначалася за зло-

чини, вчинені особами, молодшими 18 років» [10]. Від держав, що не скасували смертну кару, міжнародне право прав людини «вимагає», як мінімум, повного дотримання чітких обмежень, передбачених ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р. Так, «у державах, що не скасували смертну кару, смертні вироки можуть прийматися лише за найтяжчі злочини відповідно до закону, що діяв на час вчинення злочину і який не протирічить постановам даного Пакту та Конвенції про попередження злочину геноциду та покарання за нього» [11].

Отже, Пакт забороняє застосування смертної кари у таких випадках: (1) якщо не було здійснено справедливого судового розгляду; (2) якщо інші права, регламентовані Пактом було порушено; (3) якщо за злочин на момент його вчинення не було передбачено смертної кари; (4) особі, якій не виповнилося 18 років; (5) вагітним жінкам.

Як зазначалося вище, заборона на смертну кару за злочини, вчинені особами у віці до 18 років, передбачена у ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.), у ст. 37 Конвенції про права дитини (1989 р.) [10]. Іран, наприклад, до сьогоднішнього дня грубо порушує та ігнорує норми міжнародного права не тільки тим, що реалізує смертну кару, а й тим, що її законодавством передбачено смертну кару щодо малолітніх злочинців, які не досягли 18-ти річного віку, наприклад, за вбивство, торгівлю наркотиками, збройні напади. Спочатку дітей поміщують у спеціальні корегувальні центри, в яких вони проживають до моменту досягнення 18-ти річного віку. До того ж, в Ірані притягують до відповідальності і дівчаток, що досягли 9-ти річного віку. Так, за даними Міжнародної Амністії, у 2017 р. принаймні 5 осіб, які вчинили злочин у віці до 18 р. було страчено [1].

Міжнародне право, окрім права на життя, регламентує також і права особи на справедливий судовий розгляд. Тож, невиконання відповідних процесуальних вимог може призвести до неправомірного виконання вироку щодо невинної людини. Трагічність таких помилок полягає у тому, що даний різновид покарання має незворотній характер, а смертний вирок, в свою чергу, не можна скасувати. В якості прикладів можна навести такі відомі «судові помилки», як повішення невинуватого Тімоті Еванса у 1949 р. (Великобританія), Махмуда Хусейна Маттана у 1952 р. (Сомалі), Дерека Бентлі у 1953 р. (Великобританія), вирок по справі чотирьох невинуватих по справі «Мацукаві» (Японія) та ін.

Слід сказати й про те, що держави з різних причин скасовують смертну кару. Так, наприклад, Іспанія відмовилась у 1995 р. від смертної кари і заявила: «Страта не повинна мати місце в пенітенціарній системах провідних цивілізованих суспільств...Що може більше порушити людську гідність, ніж смертна кара?» [3]. Аналогічним чином і Швейцарія заборонила смертну кару, при цьому зазначила, що «вона являє собою грубе порушення права та життя та гідність» [4, с. 14].

Верховний Суд Кенії заявив, що «обов'язковість смертного вироку є неконституційною». У своїй Постанові від 14 грудня 2017 р. Суд скасував ст. 204 Кримінального кодексу Кенії, що передбачала смертну кару за вбивство та збройне пограбування. В результаті це збереже життя принаймні близько 7 тис. осіб. Засуджені до смертної кари в Кенії Френсіс Каріоко Муруатту (Francis Karioko Murgatetu) та Вілсон Тірімбу Мвангі (Wilson Thirimbu Mwangi) оскаржували вирок, аргументуючи його протиправність тим, що «передбачена у кримінальному законодавстві безальтернативна смертна кара порушує принцип незалежності судової влади та «нав'язує» суддям вирок, що попередньо встановлений законодавцем» [7].

Інститут смертної кари викликає інтерес не лише як юридичний факт, але й як ціннісне явище. Життя само по собі не є благом, що дарується людині державою, тому держава не має законного права віднімати це життя. Таким чином, держава самовладно припиняє людське життя, привласнює собі право, що їй не належить. Одним із принципів міжнародного права є повага до прав та свобод людини, а найважливішим правом є право на життя. Право на життя регламентоване в багатьох міжнародно-правових актах, але не зважаючи на це, Міжнародна Амністія зафіксувала принаймні 993 виконаних смертних вироків у 23 країнах світу за 2017 р. Проблема залишається відкритою і міжнародне співтовариство повинно більш рішуче реагувати на таке грубе порушення міжнародного права, як застосування смертної кари.

Література:

1. Amnesty International. The Death penalty in 2017: facts and Figures (12 April 2018). [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/04/death-penalty-facts-and-figures-2017/>.
2. Death penalty. Excerpt from the UNGD Guidance Note on Human Rights for Resident Coordinators and UN Country Teams.–2017.–<https://undg.org/wp-content/uploads/2017/12/DEATH-PENALTY.pdf>.

3. Hood, Roger *The Death Penalty: A Worldwide Perspective* / Roger Hood. – Oxford University Press, 2002 – 316 p.
4. Schabas, William *The Abolition of the Death Penalty in International Law* Cambridge University Press.–2002–459 p.
5. Senior U. N. *Official Assails Death-Penalty Secrecy As Obstruction of Human Rights* / Death penalty Information center. [Электронный ресурс].–<https://deathpenaltyinfo.org/news/past/35/2017>.
6. Sina, публикация Центрального комитета Коммунистического союза молодежи: *There will be zero tolerance for violence against hospital staf («Жёсткий ответ на насилие в отношении сотрудников больниц»)*, 7 октября 2016. [Электронный ресурс].–Режим доступа до ресурсу: <http://news.sina.com.cn/c/nd/2016-10-07/doc-ixwrhpm2495664.shtml>.
7. *Supreme Court of Kenya Declares Nation's Mandatory Death Sentences Unconstitutional* / Death penalty Information center. [Электронный ресурс].–<https://deathpenaltyinfo.org/news/past/35/2017>.
8. Второй Факультативный протокол к Международному пакту о гражданских и политических правах, направленный на отмену смертной казни (Принят резолюцией 44/128 Генеральной Ассамблеей от 15 декабря 1989 г.). [Электронный ресурс].–Режим доступа до ресурсу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/deathpro.shtml.
9. Дядюн К. В. Смертная казнь: плюсы и минусы в современном обществе / К. В. Дядюн // *Universum: Экономика и юриспруденция* : электрон. научн. журн. – 2015.–№ 7(18). [Электронный ресурс].–Режим доступа до ресурсу: <http://universum.com/ru/economy/archive/item/2314> (дата обращения: 24.04.2018).
10. Конвенція ООН про права дитини від 1989 р. [Электронный ресурс].–Режим доступа до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
11. *Международный пакт о гражданских и политических правах* (Принят резолюцией 2200 А (XII) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1966 г.).–[Электронный ресурс].–Режим доступа до ресурсу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml.
12. Резолюция ГА ООН от 26.02.2008 (A/RES/62/149) [Электронный ресурс]. –Режим доступа до ресурсу: http://www.un.org/french/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/62/149&TYPE=&referer=http://www.un.org/fr/documents/&Lang=R.